22. 7. 2025

ID: 119803

Závěť

Pohnutka zůstavitele ve smyslu ustanovení § 1531 o.z. může být projevena nejen písemně (v textu závěti nebo jiné listině), ale také ústně nebo jiným způsobem nevzbuzujícím pochybnost o tom, co chtěl zůstavitel projevit (konkludentně). Není-li pohnutka projevena zůstavitelem v písemné formě, má to v procesní rovině (v případném sporu o dědické právo) za následek obtížnější důkazní situaci na straně toho účastníka dědického řízení (dědice), který se neplatnosti závěti z důvodu omylu v pohnutce dovolává, a který – nevyjde-li pohnutka zůstavitele v průběhu řízení najevo jinak (např. z tvrzení ostatních účastníků) – musí pohnutku zůstavitele prokázat jinými důkazními prostředky.

(Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky č.j. 24 Cdo 127/2025-638 ze dne 29.4.2025)

Nejvyšší soud rozhodl v právní věci žalobkyň a) A. B. a b) P. R., obou zastoupených Mgr. M.S., advokátem se sídlem v P., proti žalovanému J. D., zastoupenému JUDr. J.K., advokátem se sídlem v B., o určení dědického práva, vedené u Obvodního soudu pro Prahu 8 pod sp. zn. 25 C 72/2021, o dovolání žalobkyň a) a b) proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 29. srpna 2024 č.j. 25 Co 177/2024-602, tak, že rozsudek městského soudu a rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 8 ze dne 6. prosince 2023 č.j. 25 C 72/2021-563 se zrušují a věc se vrací Obvodnímu soudu pro Prahu 8 k dalšímu řízení.

Z odůvodnění:

I. Dosavadní průběh řízení

1. Žalobkyně se domáhaly (žalobou podanou u soudu prvního stupně dne 16.3.2021), aby bylo určeno, že jsou dědičkami zůstavitele J. D., zemřelého dne 8.2.2020. Žalobu odůvodnily zejména tím, že v rámci pozůstalostního řízení po jejich dědečkovi vyvstal spor o pravost a platnost závěti zůstavitele ze dne 1.11.2018, sepsané notářkou JUDr. Alenou Klocovou (pod sp. zn. NZ 160/2018). Touto závětí zůstavitel povolal za dědice veškerého svého majetku žalovaného (svého syna) a zároveň k jeho tíži zřídil odkaz peněžní částky ve výši 4,000.000,- Kč ve prospěch L. S. (dcery žalovaného a vnučky zůstavitele). Touto závětí zůstavitel rovněž výslovně odvolal a zrušil veškeré své dřívější závěti, zejména závěť ze dne 13.3.2017, v níž zůstavitel za dědice celku nemovitostí zapsaných na listu vlastnictví č. XY pro k.ú. XY, obec XY, povolal žalovaného podílem jedné poloviny vzhledem k celku a obě žalobkyně podílem každou k jedné čtvrtině vzhledem k celku. Žalobkyně jsou přesvědčeny, že podpis pod závětí ze dne 1.11.2018 není zůstavitelovým podpisem, nepovažují jej za pravý, a proto závěť považují za neplatnou. Podle grafologického náhledu Ing. Zuzany Dobiášové, předsedkyně Asociace grafologů ČR, není autorem sporného podpisu na závěti stejná osoba jako autor podpisů na srovnávacích materiálech. Podle mínění žalobkyň tak zůstává otázkou, zda bylo řádně postupováno v případě ověření totožnosti zůstavitele při sepsání závěti. Současně poukázaly na známost R. S. (manžela odkazovnice) s notářkou, vzhledem k tomu, že s ní již v minulosti spolupracoval, a „lze tak nabýt dojmu, že s ohledem na propojení všech aktérů bylo sepsání závěti předem připraveným postupem třetích osob, nikoliv vůlí zůstavitele“. Zůstavitel zjevně nikdy předtím

notářku neviděl, a zároveň není pravděpodobné, že by si ji sám vyhledal, neboť nebyl uživatelem internetu. Zdůraznily, že po celou dobu života zůstavitele s ním měly nadstandardní (vřelé a důvěrné) vztahy. Zůstavitele často společně doprovázely na výlety, lékařské prohlídky a vyšetření. Oproti tomu vztah mezi manželi S. a zůstavitelem nebyl tak vřelý, návštěvy probíhaly pouze sporadicky, kontakt probíhal pouze minimálně. Po smrti zůstavitele se rodinné vztahy pozůstalých velice zhoršily, a jsou opakovaně doprovázeny naschvály ze strany žalovaného a manželů S. vůči žalobkyním a jejich matce (dceři zůstavitele).

2. Žalovaný namítal, že zůstavitele sám doprovodil do tehdejšího sídla notářky v Praze 5, a může tak potvrdit, že se zůstavitel dne 1.11.2018 k notářce dostavil. Samotného sepisu veřejné listiny se žalovaný neúčastnil. Žaloba se neopodstatněně snaží vytvořit dojem jednak špatné kvality práce notářky JUDr. Aleny Klocové, a jednak jakýchsi osobních vazeb rodiny zůstavitele se jmenovanou notářkou jen na základě toho, že pan S. již v minulosti využil služeb JUDr. Aleny Klocové při založení obchodní společnosti.

3. Obvodní soud pro Prahu 8 rozsudkem ze dne 6.12.2023 č.j. 25 C 72/2021-563 žalobu zamítl, a rozhodl o nákladech řízení účastníků a státu. Soud prvního stupně vycházel ze zjištění, že zůstavitel J. D. měl dvě děti – dceru H. (matku žalobkyň) a syna J. (žalovaného). Rodinné vztahy se v průběhu času začaly zhoršovat, vztahy mezi dětmi zůstavitele nejsou vřelé, se svým otcem se ale oba stýkali, zůstavitel s nikým ze své rodiny kontakt nepřerušil. Nemovitost (rodinný dům v XY) ve vlastnictví zůstavitele, která je příčinou tohoto sporu, byl prakticky jedinou hodnotnou věci, kterou zůstavitel měl a na jejímž vlastnictví si zakládal. Zpočátku chtěl, aby připadl rovným dílem mezi jeho děti. Poté, co se dcera H. (patrně z důvodu očekávané insolvence) vzdala svého dědického práva ve prospěch žalobkyň (svých dcer), měla nemovitost připadnout rovným dílem mezi žalobkyně a žalovaného. K tomu nakonec s ohledem na poslední závěť ze dne 1.11.2018 nedošlo a žalobkyně nevěří tomu, že by celou rodinnou větev ze strany matky zůstavitel opomenul. Podle soudu prvního stupně měl však sepis závěti u (emeritní) notářky JUDr. Aleny Klocové „standardní průběh, nebylo zjištěno, že by se čímkoliv vymykal běžnému postupu“. Notářka řádně ověřila totožnost zůstavitele z občanského průkazu, pořídila jeho kopii a tu uložila k ostatním dokumentům do trezoru, kde je nadále uchovávána jejím notářským nástupcem. Předmětný notářský zápis splňuje veškeré uvedené náležitosti, které mu zákon ukládá. Znaleckými posudky Mgr. Jiřiny Strakové a Ing. Pavla Kokiše „byla jednoznačně prokázána pravost podpisu zůstavitele“, přičemž oba znalci přesvědčivě vyvrátili závěry odborných vyjádření, které předložily žalobkyně. Nic tedy podle názoru soudu prvního stupně „nenasvědčuje tomu, že by při sepisu závěti zůstavitele došlo k jakémukoli podvodu (např. záměně osob)“. Námitku žalobkyň o nedůvodnosti změny závěti odmítl s odůvodněním, že ač zůstavitel po smrti manželky (matky obou jeho dětí) žil v dotčeném rodinném domě pouze se svou dcerou H. a jejím manželem, více si rozuměl se žalovaným (možná i proto, že s ním fakticky nežil a byl mu tak vzácnější) a požádal jej, aby s ním bydlel a pomáhal mu. Žalovaný souhlasil pod (pro soud pochopitelnou) podmínkou, že dům, který byl ve špatném stavu, projde rekonstrukcí. Zůstavitel pak rekonstrukci řešil výhradně se žalovaným, svou vnučkou L. a jejím manželem, kteří pomáhali s její přípravou, a měli vypomoci i s jejím financováním. Pokud vnučka L. S. (s manželem) měla poskytnout několik milionů na rekonstrukci domu, „je logický odkaz ve výši 4.000.000,- Kč učiněný zůstavitelem právě k její osobě, neboť zůstavitel pravděpodobně chtěl, aby peníze zůstaly v rodině, tedy u vnučky“, a „lze předpokládat, že zůstavitel nechtěl své vnučce být ničeho dlužen a zavázal tak svého syna odkazem, a aby ten (za každou cenu) měl finanční prostředky ke splnění odkazu, nemovitost v hodnotě 5.000.000,- Kč mu ve své poslední vůli odkázal“; je přitom „možné, že k tomu měl i další subjektivní důvody, nicméně tento (objektivně) vyplynul z provedeného dokazování“, a proto se soudu prvního stupně „závěť zůstavitele nejeví jako nelogická“. Zároveň poukázal na skutečnost, že „nikdo z účastníků řízení ani ze soudem vyslechnutých svědků nesporoval psychickou vitalitu žalobce, zůstavitel netrpěl žádným duševním onemocněním, které by mu bránilo rozhodovat o svém majetku“. Pokud jde o výběr notáře, soud prvního stupně „v daném případě neshledává nic

zvláštního na tom, že se zůstavitel, popřípadě žalovaný, obrátili na svého rodinného advokáta JUDr. Kaina s žádostí o zprostředkování kontaktu na notáře“, a ten jim „doporučil osobu, se kterou v minulosti (pracovně) sdílel jednu budovu, a lze tak předpokládat, že tušil, zda svou notářskou činnost provádí kvalitně“. Vzhledem k uvedenému proto soudu prvního stupně „nezbylo, než žalobu jako nedůvodnou zamítnout, neboť nebylo prokázáno, že by bylo s vůlí zůstavitele či jeho podpisem jakkoliv manipulováno (a předmětná závěť je tedy platná), nebo že by zde byla jakákoli skutečnost, která by zakládala nezpůsobilost žalovaného dědit po zůstaviteli“.

4. K odvolání žalobkyň Městský soud v Praze rozsudkem ze dne 29.8.2024 č.j. 25 Co 177/2024-602 rozsudek soudu prvního stupně potvrdil a rozhodl o nákladech odvolacího řízení. Odvolací soud přisvědčil soudu prvního stupně, že zjištění ohledně pravosti podpisu zůstavitele učinil korektně na základě znaleckých posudků. Ani odvolací soud „nemá sebemenší pochybnost“ o tom, že podpis na závěti ze dne 1.11.2018 je pravým podpisem zůstavitele. Zůstavitel, který měl v úmyslu změnit dosavadní závěť, požádal o pomoc žalovaného, který se s tímto obrátil na pana S. (svého zetě). Prostřednictvím advokáta JUDr. Kaina (jehož seznámil s obsahem své nové závěti) se zůstavitel objednal na konkrétní den a hodinu k notářce, na schůzku jej dovezl žalovaný, schůzky s notářkou se však zůstavitel zúčastnil osobně a sám. Notářka zkontrolovala totožnost zůstavitele, pořídila i kopii jeho občanského průkazu, pohovořila s ním za účelem ověření jeho svéprávnosti, rodinných poměrů a rozhodnutí sepsat novou závěť. Obsah závěti pak koresponduje s tím, co bylo popsáno advokátem v rezervačním emailu, a souhrn těchto zjištění podle názoru odvolacího soudu „vyvrací žalobkyněmi nabízenou variantu, že by zůstaviteli někdo něco podstrčil k podepsání“. Tělesné zdraví zůstavitele v době pořízení závěti odpovídalo věku, duševně byl zcela zdráv, v tomto směru nevyšly najevo žádné opačné poznatky. Z obsahu spisu navíc vyplývá, že také obě předchozí závěti a smlouva s dcerou o zřeknutí se dědického práva byly sepsány ve formě notářského zápisu, a proto ani poslední závěť sepsaná touto formou nijak nevybočuje ze standardního vzorce chování zůstavitele. Dodatečně pak žalobkyně namítaly dědickou nezpůsobilost žalovaného, kterou dovozovaly z toho, že žalovaný se snaží vyvolat uspořádání dědické posloupnosti v rozporu s vůlí zůstavitele, protože závěť byla třetími osobami připravena. V této souvislosti odvolací soud zdůraznil, že v situaci, kdy se klient obrátí na advokáta a požádá jej o právní služby ústící v právní jednání formou notářského zápisu (a to včetně dojednání schůzky u notáře), nelze seznat, že by došlo k nezákonnému vytvoření závěti a o nesvobodný projev vůle zůstavitele. Obsah závěti měl zůstavitel rozmyšlen předtím, než se k notářce objednal a samotná závěť pak byla podle pokynů zůstavitele připravena až při jednání s notářkou dne 1.11.2018. Ani z toho, že žalovaný znal obsah závěti dříve než žalobkyně a neseznámil je s tímto obsahem (což nebyla jeho právní povinnost), nelze podle názoru odvolacího soudu dovozovat dědickou nezpůsobilost žalovaného. Pohnutka toho, proč zůstavitel nechtěl, aby žalobkyně za jeho života obsah jeho nového pořízení pro případ smrti znaly, není relevantní. Pokud jde o podnět (pohnutku) k sepsání nové závěti, „tak žalovaný nabídl a prokázal motivaci jednání zůstavitele, které pak nepřímo podporuje i to, jak žalobkyně popisovaly nepřátelské vztahy v rodině, neschopnost rodinných příslušníků dohodnout se o koupi kotle či financování provozu domu již za života zůstavitele“. Žalobkyně ostatně „nezpochybňují verzi žalovaného, že změna závěti souvisela s plánovanou rekonstrukcí a nastěhováním žalovaného, avšak s ohledem na to, že k této rekonstrukci nedošlo, shledávají, že byl zůstavitel k sepsání nové závěti lstivě sveden“. Uvedenou úvahu žalobkyň však odvolací soud odmítl s odůvodněním, že „platnost právního jednání je nutno posuzovat k okamžiku, kdy se jednání stalo perfektním“, a že „ke dni sepisu závěti nelze dovodit, že by žalovaný lstivě svedl zůstavitele k sepsání nové závěti falešným příslibem rekonstrukce domu a společného bydlení, neboť plán provést rekonstrukci byl skutečný, nikoli lstivě předstíraný“. Bylo prokázáno, že zůstavitel a žalovaný zahájili stavební řízení, kde chtěli dosáhnout souhlasu s opravou a zvětšením stavby (obstarali si souhlasy sousedů, stavební dokumentaci apod.). „Následné změny poměrů“ pak podle mínění odvolacího soudu „na platnost závěti vliv nemají“. Bylo na zůstaviteli, aby případně přistoupil k vytvoření nové závěti, nebo mohl závěť ze dne 1.11.2018 odvolat. Absence tohoto právního jednání však „svědčí o tom, že zůstavitel svou vůli ohledně pořízení majetku pro případ

smrti nezměnil, ani když plánovaná rekonstrukce nebyla za jeho života zahájena“. Odvolací soud proto ve shodě se soudem prvního stupně „neshledal, že by se žalovaný dopustil jakéhokoli úmyslného trestného činu proti osobám uvedeným v § 1481 o.z., nebo zavrženíhodného jednání proti zůstavitelově poslední vůli“. Závět přitom není neplatná ani pro rozpor s dobrými mravy, neboť „tato situace je speciálně řešena ust. § 1492 o. z.“ tak, že opominutí neopominutelní dědici mají nárok na povinný díl ve formě pohledávky za dědicem, avšak dědici zůstavitele se nestávají. Případná nedůvodnost odkazu L. S. pramenící z neuskutečněné rekonstrukce domu, se povinného dílu žalobkyň nedotýká a nemá tak do jejich právních poměrů přesah.

II. Dovolání a vyjádření k němu

5. Proti tomuto rozsudku odvolacího soudu podaly žalobkyně dovolání. V první řadě namítaly, že odvolací soud nesprávně aplikoval pravidla dokazování a nedodržel požadované náležitosti odůvodnění. Jeho skutkové závěry nemají oporu v provedeném dokazování, ani v reálné situaci, a to zejména s ohledem na nesrozumitelnost, vnitřní rozpornost a nelogičnost jednotlivých dílčích skutkových zjištění. Poukázaly přitom na rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27.2.2022 sp. zn. 24 Cdo 2377/2020 a ze dne 3.9. 2014 sp. zn. 30 Cdo 910/2014, podle kterých deficit v tomto směru může naplnit dovolací důvod představovaný charakteristikou, že napadené rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci. Zdůraznily přitom, že zásadou volného hodnocení důkazů podle ustanovení § 132 o.s.ř. nelze ospravedlnit absolutní libovůli soudu při posuzování důkazů, na jejichž základě jsou činěna skutková zjištění rozhodná pro následné právní posouzení a rozhodnutí ve věci samé. Zásada volného hodnocení důkazů sice dává soudu prostor pro vlastní úvahu, ale tato úvaha musí být racionální, opřená o skutečnosti zjištěné v řízení a podložena logickými souvislostmi mezi důkazy. Soud prvního stupně (s jehož skutkovými závěry se odvolací soud ztotožnil) však zcela v rozporu s principem rovnosti účastníků zohledňoval pouze ta tvrzení, která byla předkládána přímo žalovaným nebo svědčila v jeho prospěch. Soud prvního stupně učinil skutkový závěr, že „notářka si řádně ověřila totožnost zůstavitele z občanského průkazu, pořídila si jeho kopii a tu uložila k ostatním dokumentům do trezoru“, a že „nic tedy nenasvědčuje tomu, že by při sepisu závěti zůstavitele došlo k jakémukoli podvodu (např. záměně osob)“. Podle mínění dovolatelek však z výslechu notářky vyplývá pouze to, že si na sepis konkrétní závěti, jakož i osobu zůstavitele nepamatuje. Popisuje-li notářka obecný postup, který byl při soupisech závětí obvykle aplikován, nelze z něj v žádném případě vyvodit skutkový závěr o standardním průběhu sepisu závěti. Existence kopie občanského průkazu zůstavitele nic nevypovídá o tom, že byl v notářské kanceláři skutečně fyzicky přítomen. A to, že si někdo událost nepamatuje, nevylučuje možnost, že se při ní stalo něco nestandardního. Podle názoru žalobkyň způsob, jakým soudy hodnotily výpověď notářky, zcela odporuje jakékoliv logice a svědčí o vadě napadeného rozsudku. Žalobkyně rovněž podrobily kritice posouzení věci odvolacím soudem stran namítané dědické nezpůsobilosti žalovaného. Zdůraznily, že lstivým svedením zůstavitele k projevu vůle ve smyslu ustanovení § 1481 o.z. je takové působení na zůstavitele, bez něhož by zůstavitel svou poslední vůli v dané podobě nepořídil. Podle skutkových zjištění soudů motivací zůstavitele k sepisu v pořadí již třetí závěti, jíž zůstavitel povolal za svého univerzálního dědice žalovaného a učinil odkaz ve výši 4.000.000,- Kč ve prospěch dcery žalovaného, měla být předpokládaná rekonstrukce nemovitosti zůstavitele, s jejímž příslibem přišel za zůstavitelem žalovaný. Dovolatelky přitom poukázaly na nesprávnost úsudku odvolacího soudu, že „ke dni sepisu závěti nelze dovodit, že by žalovaný lstivě svedl zůstavitele k sepsání nové závěti falešným příslibem rekonstrukce domu a společného bydlení, neboť plán provést rekonstrukci byl skutečný, nikoli lstivě předstíraný“, a že „následné změny poměrů pak na platnost závěti vliv nemají“. Podle mínění žalobkyň však „právě následná změna poměrů je pro správné právní posouzení celé věci zcela zásadní“, a pokládají otázku, zda (následné) „podezřelé okolnosti skutečně potvrzují absenci lstivého úmyslu“. Touto změnou poměrů odvolací soud zřejmě myslel právě

nerealizaci (nezahájení) rekonstrukce. Podle dovolatelek však není v této souvislosti správný úsudek odvolacího soudu, že „rekonstrukce neproběhla s ohledem na úmrtí zůstavitele“, jestliže – jak zdůraznily – „ještě za zůstavitelova života (necelé tři měsíce před jeho smrtí) došlo dne 14.11.2019 ke zpětvzetí žádosti o povolení stavebního záměru, a tedy záměr žalovaného realizovat rekonstrukci prokazatelně odpadl ještě za života zůstavitele“. S ohledem na uvedené proto není správný ani závěr soudů, že odkaz L. S. měl saturovat náklady na rekonstrukci, neboť náklady ve skutečnosti nevznikly. V této souvislosti dovozovaly, že stavební dokumenty a souhlasy sousedů neprokazují, že žalovaný chtěl rekonstrukci opravdu dokončit a byly pouhým nástrojem pro utvrzení zůstavitele, aby setrval na závěti určitého pro žalovaného příznivého obsahu. Z provedeného dokazování, resp. z výslechu pana R. S. je pak zjevné, že s ohledem na to, že ani v následujících měsících nebyla žádná rekonstrukce započata či realizována, narůstaly v zůstaviteli obavy. Obavy jsou patrné ze zůstavitelových opakovaných dotazů na zahájení rekonstrukce adresovaných svědkovi. Narůstající obavy pak vzbuzovaly v zůstaviteli pochybnosti o závěti. Podle názoru žalobkyň jednání žalovaného „nepochybně představuje snahu vyvolat uspořádání dědické posloupnosti v rozporu s vůlí zůstavitele“, a to „na základě lstivého svedení zůstavitele, jestliže žalovaný zůstavitele pod příslibem rekonstrukce a vidiny společného bydlení, tedy psychickým a emočním nátlakem přinutil k soupisu závěti určitého obsahu, ačkoliv takový záměr žalovaný od počátku neměl“. Uvádí-li dále odvolací soud, že „bylo na zůstaviteli, aby případně přistoupil k vytvoření nové závěti, nebo mohl závěť ze dne 1.11.2018 odvolat“, potom zde podle mínění dovolatelek oproti sobě (nelogicky) předkládá skutkové zjištění, že rekonstrukce neproběhla kvůli úmrtí zůstavitele, a zároveň tvrdí, že zůstavitel měl možnost závěť změnit nebo odvolat, pokud chtěl reflektovat absenci realizace rekonstrukce. Tuto argumentaci ani není možné považovat za seriózní, neboť „soud se v této souvislosti nezabýval ani tím, zda zůstavitel o zpětvzetí žádosti (o povolení stavebního záměru) věděl“. S ohledem na výše uvedené žalobkyně navrhly, aby dovolací soud rozsudky soudů obou stupňů zrušil a aby věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

6. Žalovaný navrhl, aby dovolání žalobkyň bylo zamítnuto, neboť žádnou z jejich námitek nelze považovat za opodstatněnou.

III. Přípustnost dovolání

7. Nejvyšší soud jako soud dovolací (§ 10a občanského soudního řádu – dále jen „o.s.ř.“) po zjištění, že dovolání proti pravomocnému rozsudku odvolacího soudu bylo podáno oprávněnými osobami (účastnicemi řízení) ve lhůtě uvedené v ustanovení § 240 odst. 1 o.s.ř, se nejprve zabýval otázkou přípustnosti dovolání.

8. Dovoláním lze napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, pokud to zákon připouští (§ 236 odst. 1 o.s.ř.).

9. Není-li stanoveno jinak, je dovolání přípustné proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, jestliže napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu nebo která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně anebo má-li být dovolacím soudem vyřešená právní otázka posouzena jinak (§ 237 o.s.ř.).

10. Žalobkyně v dovolání – mimo jiné – vyslovují nesouhlas se skutkovým zjištěním soudu prvního stupně (se kterým se odvolací soud ztotožnil), že „notářka si řádně ověřila totožnost zůstavitele z občanského průkazu, pořídila si jeho kopii a tu uložila k ostatním dokumentům do trezoru“, a že „nic tedy nenasvědčuje tomu, že by při sepisu závěti zůstavitele došlo k jakémukoli podvodu (např.

záměně osob)“. Dále kritizují způsob, jakým odvolací soud hodnotil provedené důkazy, a předestírají vlastní hodnocení důkazů, jestliže namítají, že uvedené skutkové zjištění z výslechu notářky JUDr. Aleny Klocové nevyplývá a že „existence kopie občanského průkazu zůstavitele nic nevypovídá o tom, že byl v notářské kanceláři skutečně fyzicky přítomen“. Zcela však přitom přehlížejí poznatky učiněné z ostatních důkazů, především z obsahu notářského spisu, vedeného pod spisovou značkou sporné závěti (NZ 160/2018, N 186/2018). Těmito námitkami ovšem dovolatelky nezpochybňují právní posouzení věci odvolacím soudem, ale toliko jeho skutková zjištění, která byla pro posouzení věci rozhodující. Správnost skutkového stavu věci zjištěného v řízení před soudy nižších stupňů však nelze v dovolacím řízení probíhajícím podle občanského soudního řádu ve znění účinném od 1.1.2013 důvodně zpochybnit. Dovolací přezkum je totiž ustanovením § 241a odst. 1 o.s.ř. vyhrazen výlučně otázkám právním, a proto ke zpochybnění skutkových zjištění odvolacího soudu nemá dovolatel k dispozici způsobilý dovolací důvod; tím spíše pak skutkové námitky nemohou založit přípustnost dovolání (srov. například usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30.10.2014 sp. zn. 29 Cdo 4097/2014 nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25.2.2021 sp. zn. 21 Cdo 3088/2020).

11. Dovolatelky v této souvislosti poukazují na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27.7.2022 sp. zn. 24 Cdo 2377/2020 a ze dne 3.9.2014 sp. zn. 30 Cdo 910/2014, která se obecně vyjadřují k zásadě volného hodnocení důkazů v tom smyslu, že je nezbytné, aby z odůvodnění písemného vyhotovení soudního rozhodnutí byla zřejmá i skutková stránka věci, a že „deficit v tomto směru, neurčitost či nesrozumitelnost mezi dílčími skutkovými zjištěními navzájem nebo ve vztahu k závěru o skutkovém stavu mohou v dovolacím řízení naplnit dovolací důvod představovaný charakteristikou, že napadené rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci“. V daném případě však dovolací soud žádný takový nedostatek v hodnotícím úsudku odvolacího soudu o okolnostech při sepisu sporné závěti neshledal. Odvolací soud (i soud prvního stupně, s jehož závěry se ztotožnil) v souladu se zásadou volného hodnocení důkazů hodnotil každý důkaz vztahující se k této skutkové otázce jednotlivě a všechny důkazy v jejich vzájemné souvislosti; přitom pečlivě přihlížel ke všemu, co vyšlo za řízení najevo, včetně toho, co uvedli účastníci.

12. Vzhledem k dalším námitkám žalobkyň obsažených v dovolání závisí rozhodnutí odvolacího soudu na vyřešení otázky hmotného práva, jaký význam pro platnost posledního pořízení (závěti) má podle právní úpravy účinné od 1.1.2014 „následná změna poměrů“. Vzhledem k tomu, že tato právní otázka dosud nebyla v rozhodování dovolacího soudu vyřešena, dospěl Nejvyšší soud k závěru, že dovolání žalobkyň je podle ustanovení § 237 o.s.ř. přípustné.

IV. Důvodnost dovolání

13. Po přezkoumání rozsudku odvolacího soudu ve smyslu ustanovení § 242 o.s.ř., které provedl bez jednání (§ 243a odst. 1 věta první o.s.ř.), Nejvyšší soud dospěl k závěru, že dovolání je opodstatněné.

14. V projednávané věci bylo z hlediska skutkového stavu – mimo jiné – zjištěno, že sporná závěť ze dne 1.11.2018 je již v pořadí třetí závětí, kterou zůstavitel (vždy ve formě notářského zápisu) sepsal. V první závěti ze dne 1.6.1988 zůstavitel ustanovil dědici nemovitého majetku v k.ú XY rovným dílem své děti H. R. a žalovaného. Poté, co se dcera H. smlouvou ze dne 23.2.2017 zřekla svého dědického práva ve prospěch svých dcer (žalobkyň, vnuček zůstavitele), sepsal zůstavitel dne 13.3.2017 druhou závěť, v níž povolal za dědice nemovitostí v k.ú. XY žalovaného podílem jedné poloviny k celku a každou ze žalobkyň podílem jedné čtvrtiny k celku. V poslední (sporné) závěti ze dne 1.11.2018 zůstavitel povolal za dědice veškerého svého majetku žalovaného a zároveň k jeho tíži zřídil odkaz peněžní částky ve výši 4,000.000,- Kč ve prospěch L. S. (dcery žalovaného a vnučky zůstavitele); současně touto závětí zůstavitel výslovně odvolal a zrušil veškeré své dřívější závěti. Nejvýznamnějším majetkem zůstavitele, jichž se týkaly všechny jeho závěti, byly nemovitosti –

rodinný dům s přilehlými pozemky v k.ú. XY, ve kterém až do své smrti bydlel s dcerou H. Podle zjištění odvolacího soudu „změna závěti souvisela s plánovanou rekonstrukcí a nastěhováním žalovaného“, „zůstavitel a žalovaný měli v úmyslu dům zůstavitele zrekonstruovat, aby se žalovaný s rodinou mohl k zůstaviteli nastěhovat“, „na tuto rekonstrukci měla půjčit peníze L. S. s manželem, protože zůstaviteli a žalovanému by hypotéku nikdo nedal“, „odkaz pro L. S. v závěti souvisí s předpokládaným vnosem manželů S. do nemovitosti zůstavitele“. Z obsahu spisu vedeného u Městské části XY, Úřadu městské části, Odboru územního rozvoje a výstavby, pod sp.zn. MC XY 070122/2022/OV.Ši vyplývá, že poté, co dne 2.1.2019 zůstavitel (jako vlastník nemovitosti) a žalovaný uzavřeli smlouvu o právu k provedení stavby pro žalovaného jako stavebníka, podal žalovaný dne 4.3.2019 u Městské části XY, Úřadu městské části, Odboru územního rozvoje a výstavby, stavební záměr s názvem „Rekonstrukce rodinného domu s nástavbou“ XY – XY na pozemcích v k.ú. XY. Protože podání nebylo úplné, byl žalovaný vyzván k doplnění podkladů ve lhůtě do 30.9.2019. Dne 14.11.2019 žalovaný (zastoupený společností Czech Develop Services s.r.o.) vzal podání (výše specifikovaný stavební záměr) zpět; jiné (další) podání žalovaný již neučinil. Dne 8.2.2020 zůstavitel zemřel.

15. V průběhu řízení žalobkyně namítaly dědickou nezpůsobilost žalovaného podle ustanovení § 1481 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „o.z.“), kterou spatřovaly v tom, že žalovaný zůstavitele k projevu vůle lstivě svedl, „jestliže zůstavitele pod příslibem rekonstrukce a vidiny společného bydlení, tedy psychickým a emočním nátlakem přinutil k soupisu závěti určitého obsahu, ačkoliv (jak dovozovaly z následných okolností) takový záměr žalovaný od počátku neměl“. Odvolací soud uvedenou úvahu žalobkyň odmítl s odůvodněním, že „ke dni sepisu závěti nelze dovodit, že by žalovaný lstivě svedl zůstavitele k sepsání nové závěti falešným příslibem rekonstrukce domu a společného bydlení, neboť plán provést rekonstrukci byl skutečný, nikoli lstivě předstíraný“. Za daného skutkového stavu lze s tímto závěrem odvolacího soudu stran právního posouzení jednání žalovaného z hlediska ustanovení § 1481 o.z. souhlasit. Jeho navazující kategorický názor, že „následné změny poměrů na platnost závěti vliv nemají“, však sdílet nelze.

16. Není pochyb o tom, že obecně platí – jak zdůraznil odvolací soud v napadeném rozsudku – že „platnost právního jednání je nutno posuzovat k okamžiku, kdy se jednání stalo perfektním“. K tomuto časovému bodu je jistě třeba zkoumat (i v případě závěti) nejen svobodu vůle jednajícího nebo jeho způsobilost dotčené právní jednání učinit, ale také to, zda vůle jednajícího je prostá omylu. Nový občanský zákoník (zákon č. 89/2012 Sb.) zohledňuje zvláštní povahu závěti, jako jednostranného neadresovaného právního jednání pro případ smrti, a přichází se speciální úpravou následků zůstavitelova omylu, a tím vylučuje přímé použití obecné úpravy omylu (§ 583 až 585 o.z). V oblasti dědického práva tak má za současné právní úpravy vliv na platnost závěti (její dotčené části) nejen omyl podstatný (§ 1529, § 1530 o.z.), ale také omyl v pohnutce (§ 1531 o.z.). Platnost závěti v tomto směru přitom musí být posuzována nikoli z hlediska dědice, příp. odkazovníka, ale vždy z hlediska jejího pořizovatele.

17. Podle ustanovení § 1531 o.z. zakládá-li se vůle zůstavitele jen na mylné pohnutce, způsobuje neplatnost ustanovení závěti, kterého se týká.

18. Předchozí právní úprava obsažená v zákoně č. 40/1964 Sb., občanském zákoníku, ve znění účinném do 31.12.2013, obdobné ustanovení neobsahovala, a tedy žádný význam omylu v pohnutce nepřisuzovala. Nynější přístup k tomuto institutu je odrazem současné koncepce dědického práva, která klade větší důraz na vůli zůstavitele (tak, aby se vůli zůstavitele co možná nejvíc vyhovělo), a je zřejmě inspirován starší právní úpravou obsaženou v obecném zákoníku občanském (císařský patent č. 946/1811 ř.z. – dále jen „ABGB“), která s prokázaným omylem v pohnutce spojovala tytéž právní důsledky.

19. Zřejmým smyslem a účelem citovaného ustanovení § 1531 o.z. je ochrana zůstavitelovy skutečné

vůle i před jeho vlastními mylnými motivy (představami). Pohnutka představuje vnitřní motiv zůstavitele ke svému právnímu jednání (jednostrannému poslednímu pořízení), jde o vnitřní stav zůstavitelovy mysli, o představu, která byla pro zůstavitele rozhodná pro to, aby učinil projev vůle (poslední pořízení) právě v té podobě, v jaké ho učinil. Omyl v pohnutce (na rozdíl od podstatného omylu) se týká skutečností stojících vně právního jednání. Mylná pohnutka může spočívat nejen v tom, že zůstavitel má nesprávnou představu o určité skutečnosti, nýbrž i v neznalosti. Může se týkat nejen současných nebo minulých skutečností, nýbrž i skutečností budoucích, přičemž může spočívat i v nenaplněných (mylných) očekáváních, kdy zůstavitel sepisuje závěť na základě nesprávné představy o tom, co se v budoucnu stane (zůstavitel by jednal jinak, kdyby o budoucích skutečnostech znal pravdu). V případě právních jednání mezi živými (inter vivos) se nejistota o budoucích skutečnostech řeší pomocí institutu podstatné změny okolností (srov. § 1765 a § 1766 o.z.) nebo třeba také – pro posuzovanou materii přiléhavějším – možným odvoláním daru za splnění podmínek uvedených v ustanovení § 2068 a násl. o.z. U jednostranných právních jednání pro případ smrti (mortis causa) má sice zůstavitel – jak na to (potud správně) upozorňuje i odvolací soud – až do své smrti možnost na základě svého uvážení (kupř. právě z důvodu následné změny okolností nebo jiného budoucího vývoje okolností, než který předpokládal) celou závěť nebo její jednotlivé ustanovení kdykoli zrušit (srov. § 1575 o.z.), toto oprávnění však nemá možnost uplatnit, jestliže mu důvody pro zrušení závěti zůstanou až do jeho smrti skryty (nedozví se o nich). Na tyto situace tak přiměřeně dopadá nynější úprava omylu v pohnutce, kdy je zůstaviteli (jeho skutečné vůli) poskytována ochrana před včas neodhaleným omylem o budoucích skutečnostech možným zneplatněním dotčené části závěti, byť podle obecných pravidel je mylná pohnutka pro platnost právního úkonu zásadně irelevantní. Vzhledem k tomu, že účinky posledního pořízení (závěti) se vztahují k okamžiku smrti zůstavitele, lze v této souvislosti zohlednit pouze budoucí skutečnosti (o kterých se zůstavitel mýlil), které nastanou ještě před jeho smrtí (srov. obdobně MELZER, Filip. § 1531. In: MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. Občanský zákoník § 1475-1720. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2024, s. 394–395, marg. č. 96–99).

20. Pokud jde o způsob vyjádření pohnutky zůstavitele, zákon žádné požadavky na formu jejího zachycení neobsahuje. Přesto by se mohlo na první pohled zdát, že některá komentářová literatura se přiklání spíše k názoru, že pohnutka, aby byla právně významná, by měla být „zůstavitelem uvedena“ v závěti nebo v jiné listině obsahující vysvětlení závěti (srov. FIALA, Roman. § 1531 [Mylná pohnutka]. In: FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 137, marg. č. 2–3). Pojmeme-li ovšem tam podaný výklad komplexně, včetně jeho východisek, pak ani zde nejde o jedinou právně relevantní formu pohnutky, ale akceptováno je i „její sdělení třetí osobě“ (srov. doslovné znění citovaného komentáře: „pokud zůstavitel pohnutku v závěti (v dovětku či v jiné listině obsahující vysvětlení závěti) neuvedl a ani ji nesdělil třetí osobě, nemůže vyvolávat právní účinky“). Východiskem tohoto názoru je jistě správná obecná zásada, že pohnutka má význam, jen pokud byla projevena. Nelze totiž zkoumat (zjišťovat) pohnutku, kterou zůstavitel vůbec nevyjádřil. V této souvislosti není pochyb o tom, že se musí jednat o pohnutku, kterou zůstavitel (způsobem nevzbuzujícím pochybnosti) projevil navenek. Z hlediska ustanovení § 1531 o.z., které žádné restrikce ohledně nutnosti vyjádření pohnutky nestanovuje, přitom není (nemůže být) významné, zda pohnutka byla zůstavitelem v závěti uvedena či nikoli. Podstatné je, aby zůstavitel projevil (vyjádřil) svoji pohnutku dostatečně určitě a srozumitelně a takovým způsobem, aby byla navenek seznatelná. Je-li tomu tak, a pohnutku lze bez pochybností zjistit (prokázat) jinak (kupř. z ústního vyjádření nebo konkrétních činů zůstavitele), než z textu závěti nebo jiné listiny, není důvod nepřiznat pohnutce zůstavitele z hlediska ustanovení § 1531 o.z. žádnou relevanci. Tímto směrem se ostatně ubíral i výklad ustanovení § 572 ABGB, byť se v něm hovořilo o pohnutce „zůstavitelem uvedené“ (srov. Rouček, F., Sedláček, J. Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému. Díl III., svazek 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2013, str. 103, 104, a zde vyjádřený názor, že „lhostejno, zda pohnutka byla v posledním pořízení uvedena či nikoli (znění § 572 sluší chápati asi: pohnutka, i když byla uvedena“).

21. Dovolací soud proto dospěl k závěru, že pohnutka zůstavitele ve smyslu ustanovení § 1531 o.z. může být projevena nejen písemně (v textu závěti nebo jiné listině), ale také ústně nebo jiným způsobem nevzbuzujícím pochybnost o tom, co chtěl zůstavitel projevit (konkludentně). Není-li ovšem pohnutka projevena zůstavitelem v písemné formě, má to v procesní rovině (v případném sporu o dědické právo) za následek obtížnější důkazní situaci na straně toho účastníka dědického řízení (dědice), který se neplatnosti závěti z důvodu omylu v pohnutce dovolává, a který – nevyjde-li pohnutka zůstavitele v průběhu řízení najevo jinak (např. z tvrzení ostatních účastníků) – musí pohnutku zůstavitele prokázat jinými důkazními prostředky.

22. Ze znění ustanovení § 1531 o.z. dále vyplývá, že omyl v pohnutce musí být kauzální. Tento předpoklad je vyjádřen v dikci citovaného ustanovení tím, že se vůle zůstavitele má zakládat „jen“ na mylné pohnutce. Nestačí tedy prokázat existenci pohnutky a to, že je mylná. Musí být také prokázáno, že právě tato mylná pohnutka byla určujícím důvodem, proč zůstavitel jednal tak, jak jednal, a že kdyby zůstavitel věděl, jaký je (bude) skutečný stav věcí, nepořídil by daným způsobem; řečeno jinak, kauzální je mylná pohnutka tehdy, kdyby zůstavitel pořídil jinak, pokud by se v ní nemýlil. Z toho plyne, že kdyby závěť byla založena na více pohnutkách, ale nebylo by prokázáno, že právě ta, o které se zůstavitel mýlil, byla zásadním (hlavním) důvodem pro vyjádření zůstavitelovy poslední vůle, není omyl v pohnutce kauzální, neboť každá z pohnutek by sama o sobě byla dostačující příčinou pro tvorbu vůle zůstavitele; odmyšlení si jedné z nich by proto nevedlo k odpadnutí projevu vůle, tato pohnutka by nebyla „condicio sine qua non“. Při existenci více pohnutek by tak muselo být prokázáno, buď že právě ta, o které se zůstavitel mýlil, byla nezbytná pro tvorbu jeho vůle, anebo že jen při společném působení všech pohnutek byly schopny vyvolat rozhodnutí zůstavitele pořídit určitým způsobem.

23. Jako právní následek mylné pohnutky, která byla pro tvorbu zůstavitelovy poslední vůle kauzální, zákon stanoví neplatnost, ale pouze toho ustanovení závěti, jehož se týká. Týká-li se však mylná pohnutka celé závěti, kdy zůstavitel by při znalosti skutečného (budoucího) stavu věcí vůbec nepořídil, pak je závěť neplatná zcela. Při posouzení, jaký druh neplatnosti (absolutní nebo relativní) omyl v pohnutce způsobuje, je třeba vzít v úvahu, že podle obecné právní teorie je s omylem osoby jednající mezi živými spojena relativní neplatnost právního jednání, která je stanovena na ochranu zájmu mýlícího se účastníka, jemuž se dává na výběr, aby se poté, co zjistí skutečný stav věci, rozhodl, zda se neplatnosti právního jednání dovolá či nikoliv. Závěť však – jak bylo zmíněno již výše – představuje jednání, jehož účinky nastávají až smrtí zůstavitele. V době účinnosti závěti již mýlící se zůstavitel není mezi živými a již se nemůže on sám domoci ochrany (jeho skutečné vůle) před mylnou pohnutkou, nýbrž tak může učinit (namísto něj) jen jiná přeživší osoba, zpravidla dědic, kterému není závěť ku prospěchu. Uvedené ovšem – vzhledem k obdobné povaze a závažnosti vady právního jednání – neznamená, že by zde byl důvod k přijetí jiné, než koncepce relativní neplatnosti, která obecně platí pro případy omylu v rámci jednání mezi živými. Proto i pro případ závěti, je-li zůstavitel veden mylnou pohnutkou, je třeba dovodit, že prostřednictvím relativní neplatnosti je zajištěna ochrana zájmů mýlícího se zůstavitele; dovolat se jí však může (namísto zůstavitele) osoba, které má být neplatnost závěti ku prospěchu (dědic, který se cítí být vadnou závětí poškozen). Omyl v pohnutce podle ustanovení § 1531 o.z. tedy způsobuje relativní neplatnost dotčeného ustanovení závěti (srov. též důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku). Pro úplnost dovolací soud dodává, že dojde-li mezi dědici k neshodě na skutkových tvrzeních o tom, zda je určitá část zůstavitelovy závěti založena na mylné pohnutce, půjde o spor o dědické právo a dědic, který z tohoto důvodu popírá platnost závěti (dovolává se omylu v pohnutce), bude odkázán k uplatnění svého práva ve sporném řízení (§ 1673 odst. 1 věta druhá o.z.).

24. Uvedené vztaženo na posuzovanou věc znamená, že ve skutkovém zjištění odvolacího soudu, že „změna závěti souvisela s plánovanou rekonstrukcí a nastěhováním žalovaného“, že „zůstavitel a žalovaný měli v úmyslu dům zůstavitele zrekonstruovat, aby se žalovaný s rodinou mohl k zůstaviteli

nastěhovat“, že „na tuto rekonstrukci měla půjčit peníze L. S. s manželem, protože zůstaviteli a žalovanému by hypotéku nikdo nedal“, a že „odkaz pro L. S. v závěti souvisí s předpokládaným vnosem manželů S. do nemovitosti zůstavitele“, lze spatřovat pohnutku (motiv) zůstavitele k sepisu sporné závěti ze dne 1.11.2018, která podle názoru soudů obou stupňů „(objektivně) vyplynula z provedeného dokazování“.

25. Z hlediska ustanovení § 1531 o.z. však nelze bez dalšího – jak to učinil odvolací soud – považovat pro posouzení platnosti závěti zůstavitele ze dne 1.11.2018 za irelevantní „následné změny poměrů“, které nastaly ještě před smrtí zůstavitele a které – jak žalobkyně zdůrazňují v dovolání –spočívaly v tom, že „ještě za zůstavitelova života (necelé tři měsíce před jeho smrtí) došlo dne 14.11.2019 ke zpětvzetí žádosti o povolení stavebního záměru, a tedy záměr žalovaného realizovat rekonstrukci prokazatelně odpadl ještě za života zůstavitele“. Tyto, oproti očekávání zůstavitele nové (změněné) okolnosti by mohly mít – jak vyplývá se shora podaného výkladu – vliv na platnost sporné závěti ze dne 1.11.2018 tehdy, kdyby bylo prokázáno, že kdyby zůstavitel věděl, jaký bude skutečný stav věcí (kdyby znal o budoucích skutečnostech pravdu), nepořídil by daným způsobem. V tomto směru bude mít nepochybně význam zjištění, zda zůstavitel o zpětvzetí žádosti o povolení stavebního záměru věděl či nikoliv, jehož absenci dovolatelky odvolacímu soudu rovněž vytýkají.

26. Protože se odvolací soud (ani soud prvního stupně) – jak vyplývá z odůvodnění napadeného rozsudku – věcí z tohoto hlediska nezabýval, je jeho právní posouzení věci neúplné a jeho závěr o neúspěchu žalobkyň v daném sporu o dědické právo tedy zatím nemůže obstát.

27. Chybný (neúplný) právní názor pak byl příčinou toho, že žalobkyně, které mají ve věci břemeno tvrzení a důkazní břemeno, nebyly odvolacím soudem ve smyslu ustanovení § 118a odst.1 a 3 o.s.ř. poučeny o své povinnosti tvrdit všechny (z hlediska správného právního posouzení věci) rozhodné skutečnosti a navrhnout k jejich prokázání důkazy. Jestliže odvolací soud rozhodl ve věci, aniž by účastníku, jehož tíží břemeno tvrzení nebo důkazní břemeno, poskytl řádné poučení podle ustanovení § 118a odst. 1 a 3 o.s.ř. (jak tomu bylo v projednávané věci), zatížil tím řízení vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci. Dovolací soud k této vadě řízení přihlédl, i když nebyla v dovolání uplatněna (srov. § 242 odst. 3 věta druhá o.s.ř.).

28. Vzhledem k tomu, že napadený rozsudek odvolacího soudu není správný, a protože nejsou podmínky pro zastavení dovolacího řízení, pro odmítnutí dovolání, pro zamítnutí dovolání a ani pro změnu rozsudku odvolacího soudu, Nejvyšší soud napadený rozsudek zrušil (§ 243e odst. 1 o.s.ř.). Jelikož důvody, pro které byl zrušen rozsudek odvolacího soudu, platí i na rozsudek soudu prvního stupně, zrušil Nejvyšší soud rovněž toto rozhodnutí a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení (§ 243e odst. 2 věta druhá o. s. ř.).

Další články:

- Majetková podstata (exkluzivně pro předplatitele)
- Náhrada škody (exkluzivně pro předplatitele)
- Náhrada škody zaměstnancem
- Náklady řízení (exkluzivně pro předplatitele)
- Zajištění dluhu (exkluzivně pro předplatitele)
- Způsobilost být účastníkem řízení (exkluzivně pro předplatitele)
- Náhrada škody
- Katastr nemovitostí
- Insolvence a SJM

- Vedlejší účastník
- Plat